

ADAM ZAGAJEWSKI

«Alemanya, de moment, és un país admirablement democràtic; l'ascens de Rússia, en canvi, és molt perillós»

L'escriptor polonès Adam Zagajewski (Lwow, avui Ucraïna, 1945) és un dels autors de més pes en l'actual panorama literari europeu. Novel·lista, assagista i, sobretot, poeta, ha estat traduït a desenes d'idiomes i el seu nom sona anualment per al Nobel. En català, disposem d'un dels seus títols: el poemari *Terra del foc* (Quaderns Crema).

El seu traductor al català i al castellà (el segell Acantilado n'ha publicat moltes obres) és Xavier Farré, la bona feina del qual ha contribuït a l'èxit que l'autor polonès té a casa nostra. Aquest setembre, Adam Zagajewski se l'ha passat a Mallorca, en una residència literària al Predi Son Jaumell, un hotel rural del municipi de Capdepera, en el marc del programa "Habitació 2016", que també ha constatat d'un cicle de conferències sobre la relació entre turisme i cultura.

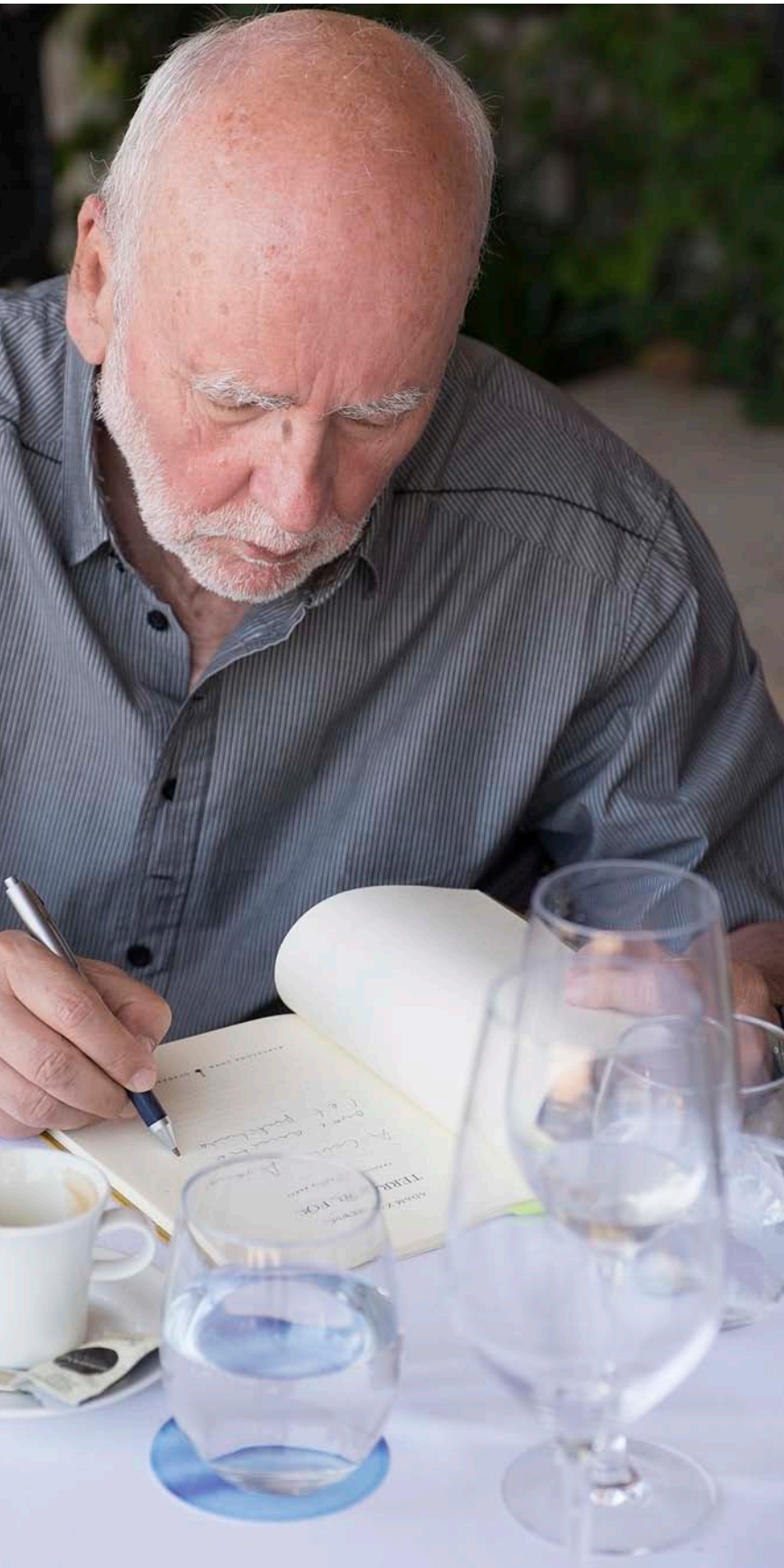
*Entrevista de Pere Antoni Pons
Fotografies de Joan Sastre*

Vostè és polonès i ha viscut a Alemanya, França i els Estats Units. Així i tot, sent un interès viu per la cultura i la civilització mediterrànies.

—I tant. Em sento feliç, aquí. La Mediterrània és la combinació d'històries molt antigues, i això m'ha fascinat sempre a través de la lectura i de l'art. Dels països mediterranis, me n'agrada també l'olor de l'herba, l'aire, el mar... Jo sóc un nedador fanàtic, i el mes que seré aquí me'l passaré nedant i escrivint. De totes maneres, no crec que actualment hi hagi un denominador comú a tota la cultura mediterrània.

—Hi ha res que li interessi particularment dels poetes de la Mediterrània?

—La fascinació que alguns senten per la pròpia història. Quan llegeixes els poetes grecs moderns, per exemple Kavafis o Seferis, veus que estan fascinats per la seva història i intenten recuperar-la amb les eines de la modernitat. És una tasca poètica molt bonica, però molt difícil de dur a terme. Així i tot, el meu interès per la Mediterrània no ha de tenir a veure per força amb la història i la cultura. També em fascinen el mar, la quietud del migdia... És a dir, la Mediterrània com allò sensual i allò essencial. A la fi, la meua passió per la Mediterrània és el vell amor de sempre que la gent del nord sent pel sud. Els nòrdics, quan descobrim la Mediterrània, tan amable amb la vida, ens tornem bojós.

—Pel que diu, la vida de la Mediterrània l'atreu tant o fins i tot més que la cultura...

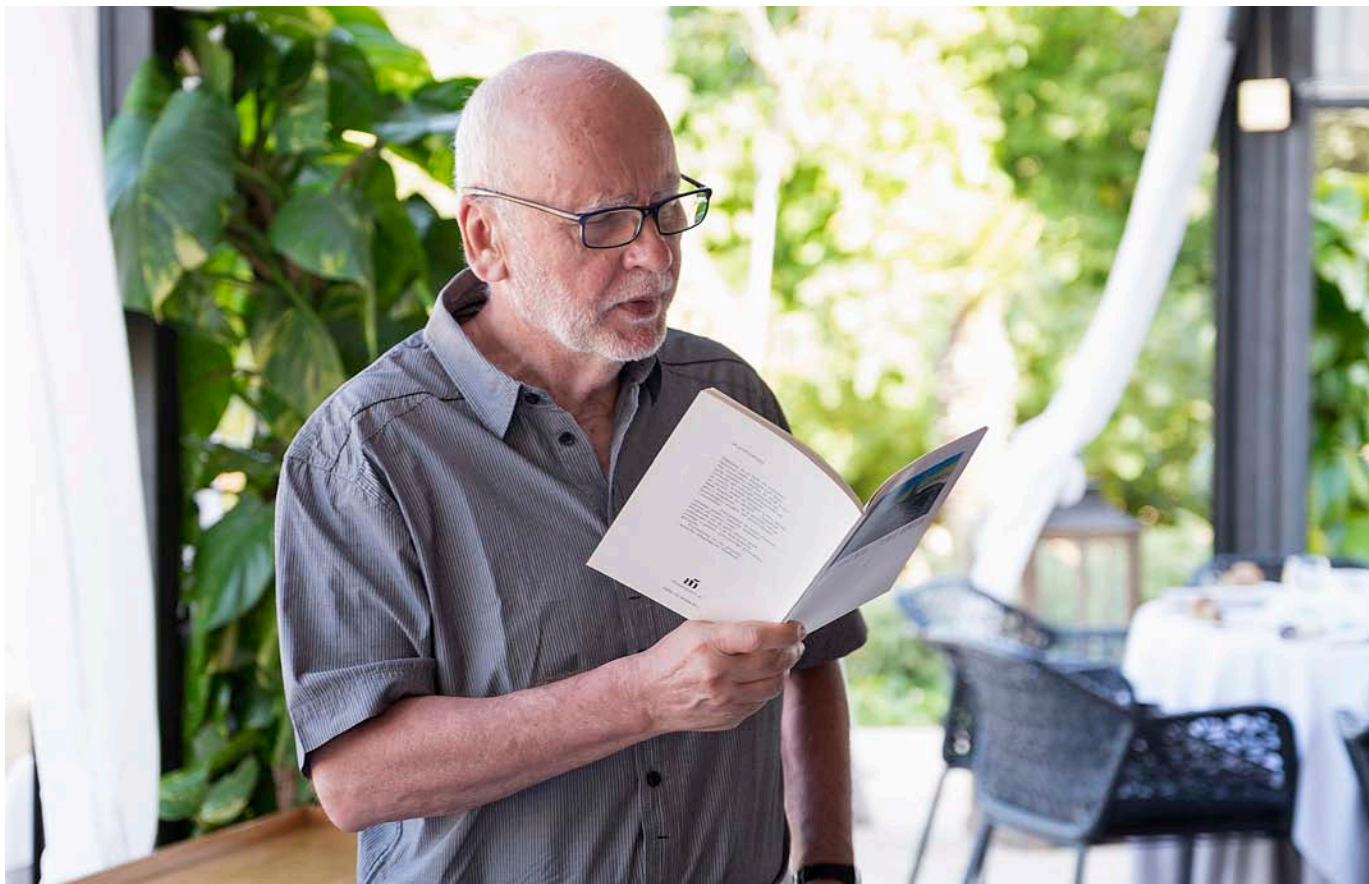
—No, són totes dues. La vida i la cultura. Fa poc he estat a Austràlia i no hi havia res a què referir-me o agafar-me, perquè és una terra sense passat. Està molt bé, però no és la meua part del món. Tinc un poema que es titula “The northern cities”, “Les ciutats del nord”, i justament tracta d'aquesta passió pel sud, però també tracta del fet que, a pesar d'aquesta passió, a la fi ens hem de mantenir fidels a les nostres negres i fredes ciutats del nord.

—Polònia ha patit i encarnat els pitjors mals del segle XX: el nazisme, l'Holocaust, l'estalinisme, el comunisme... Quina relació té, com a poeta, amb la història?

—Quan ets un nen, no saps què passa al teu voltant. Tot i que l'estalinisme, a Polònia, va durar fins al 1956, vaig tenir una infantesa feliç. Després sí que vaig aprendre sobre aquell passat terrible, i des d'aleshores és part de la meua vida mental. Els meus poemes intenten entendre tot allò, però també intenten anar més enllà. Pot acabar havent-hi una mena d'obsessió morosa al voltant d'aquest tema —conec gent que només llegeix llibres sobre la Segona Guerra Mundial!—, i aquest és un perill que s'ha d'evitar.

—Va néixer a la ciutat de Lwow, avui part d'Ucraïna, però la seva família en va ser expulsada quan vostè era petit. De quina manera ha afectat aquella experiència la seva manera de ser al món, com ha condicionat el seu sentit de pertinença?

—És cert que vaig haver de fugir de la ciutat quan era nen —només tenia quatre mesos—, però Lwow era el lloc que Déu m'havia donat per ser a la Terra i el vaig perdre, i això per força ha de marcar. Després vaig créixer en un lloc que m'agrada, a l'oest del país, però sempre hi ha aquell lloc perdut, que té un sentit ja quasi mitològic. D'aquell trauma, en tot cas, jo no en vaig tenir memòria. La meua infantesa va ser feliç. A més, tenia una bona relació amb els pares. Estava orgullós del meu pare, que era professor de tecnologia i no era membre del partit. Això feia que estigués doble- →

→ ment orgullós d'ell: perquè tenia una bona carrera i perquè no era conformista. Que fos professor no vol dir que tinguéssim diners a casa. Èrem pobres, però jo no me n'adonava perquè tothom al nostre voltant era tan pobre com nosaltres.

—**Hi havia llibres a casa seva?**

—Sí, molts. Els meus pares eren molt lectors de novel·les, i en tenien moltes. A Polònia, hi havia una intel·liguentsia forta, marcada per la fam de llibres. No eren l'elit cultural activa, la que escrivia, feia crítica, componia música... Però sí que eren una mena d'elit cultural passiva.

—**La cultura polonesa ha tingut uns creadors formidables des de la Segona Guerra Mundial: els escriptors Gombrowicz, Milosz i Szymborska, els cineastes Wajda, Polanski i Kieslowski... Creu que aquest doll de creativitat està connectat, com si fos una reacció positiva, a les atrocitats de la història i la política?**

—Sí. La terrible devastació de la guerra va ser com un senyal d'alerta. Milosz va escriure alguns dels seus millors poemes durant la guerra. I a les dècades dels anys 50 i 60 gairebé tota la producció cultural estava obsessionada a resistir el poder comunista. A la Polònia comunista, i això és curiós i important, gairebé tot el món cultural era anticomunista, però d'una manera subtil, no explícita. Hi havia una crítica a la falta de democrà-

cia del país. Després de 1956, a més, els artistes van poder treballar en llibertat.

—**El comunisme i el catolicisme han estat les dues grans forces ideològiques, morals i socioculturals de Polònia al llarg de la seva vida.**

—Curiosament, hi havia molts comunistes que eren creients a Polònia, especialment entre les joves generacions que havien viscut la guerra, perquè per a ells el comunisme era antinazi i alliberador. Aviat el comunisme va perdre força, però. Hi ha una anècdota que m'encanta. El poeta Stephen Spender va venir a Polònia l'any 1957 a fer un recital. El públic era nombrós. Spender va preguntar: "Hi ha algun comunista entre vosaltres?". De cop, es va fer el silenci. I finalment algú va dir: "Ha arribat massa tard per això, senyor Spender". I era el 1957! Després de l'informe Kruixtxov sobre els crims de Stalin, gairebé va deixar d'haver-hi comunistes a Polònia, a diferència d'altres països. Aquells anys, el catolicisme va ser positiu perquè ens ajudava a defensar-nos de la pressió comunista. Ens donava un espai lliure de l'omnipotència del comunisme. Ara, és clar, tot és diferent. L'Església catòlica polonesa és reaccionària i molt nacionalista. I treballen en connivència amb l'actual Govern, molt autoritari.

—**Sovint ha dit que, en la seva poesia, la vida ve primer i després ve el treball formal. Vol dir**

que els seus poemes sempre neixen d'una experiència quotidiana o d'una emoció concreta?

—D'una experiència quotidiana, no. Però sí que hi ha d'haver una experiència. De tant en tant, passa alguna cosa que, com una ona mental, s'apodera de mi. Després d' Austràlia, tan aliena, vaig visitar Lwow, i allà se'm va emportar una ona impressionant de records: aquí és on vaig néixer, aquí vaig anar a escola, aquí feia feina el pare, aquí la mare quedava amb les amigues... En vaig escriure un poema. Ara bé, després de posar-ho tot damunt el paper, hi ha d'haver una feina de cristal·lització. Si no, no hi ha poema.

—S'ha dit de vostè que és un poeta de la claredat. S'hi reconeix, en la definició?

—Jo no intento escriure poemes clars. No vull ser didàctic. Fins i tot detesto els poemes que són massa clars. Un poema ha de tenir una jungla d'imatges i metàfores. S'ha de dirigir cap a un sentit, però ha de tenir obstacles que el desvien de la direcció, alhora que l'enriqueixen.

—Els seus poemes semblen construïts a partir de l'equilibri entre allò concret i allò eteri, allò històric i allò íntim o moral. És deliberat?

—No. Quan escric sóc bastant espontani. Hi ha poetes que han llegit tant i tenen tants de coneixements que, en els seus poemes, hi trobes a faltar la vida, el sofriment, l'alegria.

—Vivim en un món que ens desborda d'experiències, d'informació, de tot. Potser una de les funcions de la poesia, avui, és fer que prestem atenció al que és important?

—En el món tan frenètic en què vivim, la gent cada cop busca més coses relacionades amb la meditació. La poesia no en forma part, d'aquest món, però sí que forma part de la dimensió meditativa de la vida. No es pot llegir poesia sense contemplació, silenci i quietud. Encara que jo coneixia un professor americà que llegia poesia mentre anava conduint...

—Llegir poesia conduint es pot fer a les autopistes nord-americanes. A les europees, no és recomanable.

—És cert!

—Europa està passant moments complicats, i el seu futur tal com la coneixem no està tan garantit com fa unes dècades. La seva relació amb el món àrab i l'islam, amb la Xina, amb Rússia, amb els immigrants que per necessitat arriben de l'Àfrica en cerca d'una vida millor... Tot això ens obligarà a renegociar valors i idees nuclears de la identitat europea. Quins no haurien de ser negociables?

—La democràcia liberal no és negociable, per molt que alguna gent digui que sí que es pot tenir una democràcia autoritària. El Govern polonès va en aquesta direcció. Encara no ha arribat gaire lluny, però intenta anar-hi.

—Ha estat professor durant anys a la Uni-

versitat de Chicago. Què és el que més li agrada del sistema universitari nord-americà?

—Primer de tot, l'actitud dels estudiants. En una universitat europea, si el professor està malalt o s'oblida d'anar a classe, els estudiants es posen contents perquè poden anar al bar. Als EUA, això és inimaginable. Les classes són sagrades. El fet que els estudiants paguin molt per anar a la Universitat ho explica en part, però no del tot. Una altra raó de l'interès dels estudiants és que molts, quan estan acabant la carrera, ja coneixen bé el món laboral. Han treballat de cambrers, o del que sigui, i han hagut de guanyar diners, i han entès que la vida real és dura. Per això valoren la universitat. Això no vol dir que no hi hagi problemes. Ara n'hi ha un de greu: els estudiants s'han tornat molt susceptibles davant tot allò que els pot ofendre i fer sentir malament. I fins i tot exigeixen als professors que avisin si, en un llibre que han de llegir, a la pàgina tal hi ha l'escena d'una violació, un insult racista o el que sigui que considerin ofensiu. Els has d'avisar, com si fossin nens petits. Un altre problema és que, als EUA, els estudis d'humanitats també davallen. Només puja l'escriptura creativa. Hi ha molts escriptors.

—Són útils aquests cursos d'aquesta escriptura creativa?

—No són bons ni dolents. No poden crear el talent i no poden destruir-lo. Que existeixin és bo per als escriptors, perquè els dóna feina i un sou. I, a més, crea un enorme exèrcit de lectors, i això és molt bo.

—Després de dècades apartades del protagonisme geopolític, purgant els seus pecats nacionals, Alemanya i Rússia reclamen ser de nou protagonistes. Són dos països amb els quals Polònia ha tingut una relació traumàtica. Com veu la seva reaparició en l'escenari internacional?

“NO ES POT LLEGIR POESIA SENSE CONTEMPLACIÓ, SILENCI I QUIETUD”

—No es poden comparar els dos casos. Alemanya és un país profundament democràtic. De moment. No sabem què passarà en el futur, perquè hi ha unes forces emergents que ho poden fer canviar tot els propers deu anys. Però Alemanya és un cas admirable de democràcia que funciona, i que ha creat una nova societat a partir d'una severa autoanàlisi del seu passat i d'un rebuig total dels crims nazis. Quan vas a Rússia, en canvi, no veus un rebuig de l'estalinisme. Alguns diuen que Stalin era un gran home. Per tant, l'ascens de Rússia és realment perillós. No crec que siguin prou bojós per provocar una guerra nuclear. Hi ha límits a la seva retòrica de sabres. Però el cas rus, sí, és preocupant. ●